

באר יעקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש הדסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הברד"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

גליון ק"ז (שנה ג')
פרשת וישב תשפ"ה

אם הותרה מפרכסת לבני יעקב ואם יצאו מכלל בני נח אף להקל

דעת המזרחי שבני יעקב היו מותרים במפרכסת ✦ דעת מהר"ש יפה שבני יעקב לא הותרו במפרכסת ✦ מחלוקת אם לבני נח הותרה מפרכסת קודם מתן תורה ✦ דעת הפרשת דרכים שיוסף ואחיו נחלקו אם יצאו מכלל בני נח לקולא ✦ סתירה בדברי מהר"ש יפה ✦ מחלוקת המזרחי ומהר"ש יפה אם נענשו קודם מתן תורה ✦ קושית הפרשת דרכים בדעת מהר"ש יפה ✦ ישוב דעת המהר"ש יפה ✦ דעת הפרי מגדים שמפרכסת שנשחטה על ידי בן נח אסורה ✦ הבליעות שנאסרו לישראל במתן תורה היו של בשר שחטה ✦ ביאור דעת המזרחי וישוב הסתירה בדבריו ✦ ביאור נוסף בדעת המזרחי

רש"י

(בראשית לו, ב) על הפסוק 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם', מביא מהמדרש (בראשית רבה פד, ז) שאחד הדברים שהיה יוסף אומר על אחיו ליעקב היה שהם אוכלים אבר מן החי. ועיין שם ברש"י, שיוסף נענש על זה במה ששחטו האחים שעיר עזים, ולא אכלוהו חי.

דעת המזרחי שבני יעקב היו מותרים במפרכסת
והקשה הרא"ם (שם) מדוע אם כן נענש על זה יוסף, והלא לא הגיד לאביו אלא מה שראה. ועוד, איך אפשר לומר כן שהשבטים עברו על איסור אבר מן החי. וכתב לתרץ, שבוודאי לא היו השבטים עוברים על איסור אבר מן החי, אלא הכוונה שהיו חותכים בשר מן הבהמה לאחר שנשחטה בעודה מפרכסת, והיו מניחין את חתיכת הבשר עד שמתה הבהמה, ואז היו אוכלים אותו. ודבר זה מותר הוא ואין בו משום אבר מן החי, כדאייתא בחולין (לג). 'אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, הרוצה שיבריא חותך כזית בשר מבית שחיתתה של בהמה, ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, וממתין לה עד שתצא נפשה'.^א אך יוסף היה טועה בדין וסבור שכיון שחתכו את הבשר בעוד הבהמה מפרכסת, יש בזה משום אבר מן החי.

והנה מה שמפרכסת מותרת אף שיש בה חיות, מבואר בחולין (שם) שלישאל ודאי מותר, שמאחר ויש להם מצות שחיתה,

בשחיתה תליא מילתא, וכיון שנשחטה הבהמה שוב אין בה איסור אבר מן החי. וזהו לגבי ישראל, אבל לגבי עכו"ם נחלקו שם האמוראים, שלדעת רב אחא בר יעקב כיון שעכו"ם מצווין על איסור אבר מן החי ואינם מצווין על מצות שחיתה, אין להם היתר עד שתמות הבהמה. ואילו רב אידי בר אבין סובר שאף בעכו"ם אין נוהג איסור אבר מן החי אחר שחיתה, כיון דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור.^ב

ומדברי המזרחי מבואר שסבר, שהשבטים היה להם דין ישראל לגמרי ואפילו לקולא, ולכן לא היו עוברים על איסור אבר מן החי במפרכסת, כיון שלישאל לכולי עלמא מפרכסת מותרת ואין בה איסור אבר מן החי, ולא נחלקו האמוראים אלא לענין עכו"ם, שאם היה להם דין עכו"ם, היה קשה מכאן על דעת הסובר שמפרכסת אסורה לעכו"ם.

דעת מהר"ש יפה שבני יעקב לא הותרו במפרכסת

הפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש א) הביא קושיית מהר"ש יפה על דברי המזרחי שהשבטים הותרו במפרכסת, הרי בני יעקב עדיין לא נצטוו על מצוות התורה, וכיון שכן אין להם היתר במפרכסת, שרק לאחר שניתנה מצות שחיתה נתחדשה הלכה בשחיתה תליא מילתא, מה שאין כן כל

זמן שאינם מצווים על שחיתה אסורה להם מפרכסת.

והוסיף מהר"ש יפה לפרש, שלא מיבעיא לדעת רב אחא בר יעקב הסובר שלא הותרה לעכו"ם מפרכסת, שפשוט שהיה אסור להם שהרי היה להם תורת בני נח, אלא אף לדעת רב אידי בר אבין הסובר שאף לעכו"ם מותרת מפרכסת משום 'מי איכא מידי', מכל מקום אין זה אלא אחר מתן תורה כשהותרה לישראל, אבל קודם מתן תורה שעדיין לא היה דין בני ישראל בעולם אין שייכת סברת 'מי איכא מידי'.

ועיין שם בפרשת דרכים שביאר דברי מהר"ש יפה שני יעקב היה להם דין בני נח, שאף שבודאי קיימו בני יעקב את התורה כמו שקיימו האבות את התורה עד שלא ניתנה, מכל מקום לא יצאו מדין בני נח להקל, רק החמירו על עצמם לנהוג כדיני ישראל.

מחלוקת אם לבני נח הותרה מפרכסת קודם מתן תורה

וכן הקשה המהר"ל בגור אריה (שם) כקושית מהר"ש יפה על דברי המזרחי, שאף שהחמירו בני יעקב לקיים את כל המצוות כישאל, מכל מקום איך אפשר שהותרה להם מפרסת כל זמן שלא ניתנה עדיין מצות שחיתה, והיה תלוי הדבר במיתה ולא בשחיתה.

◀◀◀

א) הטעם שצריך להמתין ולא לאכול את חתיכת הבשר עד שתמות הבהמה, אף שנשחטה והותרה מאיסור אבר מן החי, אינו משום איסור אבר מן החי אלא משום איסור 'לא תאכלו על הדם' (ויקרא יט, כו), דאייתא בסנהדרין (סג). 'מונין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה, תלמוד לומר לא תאכלו על הדם'. ונחלקו הראשונים בדין זה, רש"י בחולין (קכא. ד"ה השוחט) כתב שאין בזה אלא איסור דרבנן. וכן כתב עוד שם (בע"ב ד"ה וממתין) שהלימוד מהפסוק לא תאכלו על הדם אסמכתא בעלמא הוא. אולם ברמב"ם (הלכות שחיטה פ"א ה"ב) מבואר שסבר שיש בזה איסור לא תעשה מדאורייתא, אלא שאין לוקין עליו משום שלא זה הוא לאו שבכללות. וראה בפרי מגדים (י"ד סי' כו מש"ז סק"א) אריכות בענין זה.

אולם ה**לבוש האורה** כתב ליישב דעת המזרחי, והאריך מאד לייסד שכל הדברים שהותרו לבני נח מכח סברת 'מי איכא מידי', לא נאסרו עליהם מעולם, ואף קודם מתן תורה הותר להם, שכן ליכא מידי שיהא מותר לישראל לאחר זמן ואסור עתה לבני נח. ולפי זה ביאר דברי המזרחי, שלרב אידי בר אבין שמפרסת מותרת לבני נח משום 'מי איכא מידי', היתה מותרת להם עוד קודם מתן תורה.

ולפי דבריו אליבא דהמזרחי, שאומרים 'מי איכא מידי' מלאחר מתן תורה על קודם מתן תורה, נמצא שבדברי המזרחי הם דלא כדברי מהר"ש יפה, שלדעתו אין אומרים 'מי איכא מידי' מלאחר מתן תורה על קודם מתן תורה, וכמו שהקשה שקודם מתן תורה שלא הותרה לבני יעקב מפרסת לא הותרה גם לבני נח.²

וראה גם **במשך חכמה** (פרשת נח ד"ה אך בשר) שדעתו כדעת המהר"ש יפה, שסברת 'מי איכא מידי' נאמרה רק אחר שניתנה תורה והותרו כמה איסורים לשישראל, עיין שם שהביא דברי **התרגום יונתן** שפירש כוונת הפסוק 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו' (בראשית ט, ד) על בהמה שנשחטה ועדיין מפרסת. וכתב המשך חכמה, שאף לדעת הפוסקים כרב אידי בר אבין שלבני נח מותרת מפרסת משום מי איכא מידי, מכל מקום קודם מתן תורה ודאי היתה אסורה להם. וכיוצא בזה מבואר עוד בדבריו בפרשת וירא (ד"ה ויקח חמאה וחלב) שבן פקועה היה אסור לבני נח קודם מתן תורה. ורק ממתן תורה ואילך הותר להם מכח סברת מי איכא מידי. וכן דעת **החתם סופר** (ש"ת י"ד סי' עג) לגבי חֶלֶב שהתירה התורה לישראל, ויצא מכלל איסור אבר מן החי, שמכל מקום קודם מתן תורה היה חלב אסור לבני נח משום אבר מן החי.

על כל פנים, כאמור, מדברי המזרחי מבואר שלא רק מצד דין בני נח הותרה מפרסת לבני יעקב, אלא אף אם נאמר שלבני נח אסורה מפרסת, מכל מקום לבני יעקב הותרה, שהיה דינם כדין ישראל לכל דבר ואף להקל.

דעת הפרשת דרכים שיוסף ואחיו נחלקו אם יצאו מכלל בני נח לקולא

הפרשת דרכים עצמו כתב לבאר הויכוח שהיה בין יוסף לאחיו, שלעולם כולם סברו כדעת רב אחא בר יעקב שמפרסת מותרת לישראל ואסורה לבני נח, אלא שנחלקו יוסף ואחיו בדבר זה עצמו איזה דין יש להם. שהשבטים סברו שכיון שקיבלו על עצמם לקיים התורה יצאו מדין בן נח אף להקל, ודינם כדין ישראל לכל דבריהם, וממילא הותרה להם מפרסת. ויוסף היה סבור שלא יצאו מכלל בני נח אלא להחמיר ולא להקל,

וממילא חייבים הם בין בחומרות בני נח ובין בחומרות ישראל, ואסורה להם איפוא מפרסת מצד דין הבני נח שלהם.³

סתירה בדברי מהר"ש יפה

והנה **הפרשת דרכים** (שם) הקשה על המבואר מדברי מהר"ש יפה שלא יצאו בני יעקב מכלל בני נח לקולא, ממה שמבואר בדברי עצמו שהאבות יצאו מכלל בני נח אף לקולא. דהנה הקשה המהר"ש יפה (בפרשת בראשית, הובאו דבריו בפרשת דרכים שם בתחילת הדרוש), איך נשא יעקב שתי אחיות לדעת רבנן דרבי מאיר (סנהדרין נז:): הסוברים שכל איסורי עריות הנוהגים בישראל נוהגים גם בבני נח. ותירץ מהר"ש יפה שמאחר שנימול אברהם אבינו נבדל הוא וזרעו מדין שאר בני נח, וכשנשא יעקב את רחל ולא גיירן ולא היה בהן איסור קורבה, משום שגר שנתגייר כקטן שנולד דמיל'. הרי מבואר מדבריו אלו שסובר שהאבות יצאו מדין בני נח אף להקל, שאם לא כן היה אסור ליעקב לישא שתי אחיות.

וכן כתב עוד מהר"ש יפה (בפרשת ויגש) על מה שאמרו במדרש (בראשית רבה צג, ו) שאחר שנמצא הגביע באמתחת בנימין אמר יהודה ליוסף 'בנימוסות שלנו כתוב ואם אין לו ונמכר בגניבתו, וזה יש לו לשלם'. וקשה שבן נח נהרג אף על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להישבון (עירובין סב). והכריח מהר"ש יפה שצריך לומר שיצאו מדין בני נח אף להקל משנימול אברהם אבינו. ותמה הפרשת דרכים שכל זה סותר לדבריו הנ"ל שתמה על המזרחי איך כתב שהותרה להם מפרסת, והרי היו צריכים לנהוג לחומרא כדין בני נח.

מחלוקת המזרחי ומהר"ש יפה אם נענשו קודם מתן תורה

במקום אחר (תחילת דרוש א) הביא **הפרשת דרכים** מחלוקת עוד בין הר"ם למהר"ש יפה, לגבי האבות שהיו מקיימים את כל התורה קודם שניתנה, אם היו נענשים כשלא קיימו אחת מכל המצוות, או רק על שבע מצוות שנצטוו עליהם היו נענשים, אבל בשאר מצוות שלא נתחייבו בהם לא היו נענשים כלל אף לא בידי שמים.

שהנה המזרחי בפרשת חיי שרה (בראשית כג, א) הקשה על מה שדרשו חז"ל לגבי שרה 'בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא', דתינח על עונשי שמים יש לנו ראייה שלא נענשה, כיון שעד כ' שנה לא נענשו בעונשי שמים, אבל על עונשים בידי אדם שנוהגים משנעשה האדם גדול, מנין לנו שלא נענשה. ותירץ שכיון שבזמנם עדיין לא ניתנה תורה ולא היו מצווים על מצוות התורה, לא היו צריכים חז"ל להשמיענו על עונשים שבידי

אדם שלא נענשו בהם, שאלו לא היו נוהגים אצלם, ורק על עונשי שמים היה צריך להשמיענו.

ומבואר מדבריו שהיו נענשים בידי שמים אם לא קיימו אחת ממצוות התורה שקיבלו עליהם, אף שלא נצטוו עליהם. ומהר"ש יפה תמה עליו שאף עונשים בידי שמים אין כאן, כיון שלא נצטוו.

וכתב הפרשת דרכים לבאר, שמחלוקתם תלויה בנידון הנ"ל אם יצאו האבות מכלל בני נח אף להקל. שאם יצאו לגמרי מדין בני נח אפילו להקל, נראה שהיו חייבים בידי שמים על מצוות ישראל שקיבלו עליהם, שאם היו פטורים, איך יתכן שיהיו רשאים להקל בדבר שבני נח מצווים עליהם מצד שנוהגים כדין ישראל, ומאידך כשיבא להם דבר שישראל מצווים עליהם יהיה הדבר תלוי ברצונם, אם ירצו יקיימו ואם לא ירצו לא יקיימו, דבר זה אין מסתבר כלל. ובהכרח צריך לומר לדיעה זו שהיו נענשים בידי שמים כשלא קיימו את מצוות התורה.

אבל אם נאמר שלא יצאו מכלל בני נח, רק החמירו על עצמם לנהוג כדיני ישראל, אם כן שייך לומר שלא נענשו אם לא קיימו מצוה ממצוות התורה, כמו שמצאנו בנשים לענין מצות עשה שהזמן גרמא, שאינן חייבות בהם, ואם רוצות לחייב עצמן רשאות, אולם אינן נענשות אם אינן מקיימות אותם.

קושיית הפרשת דרכים ברעת מהר"ש יפה

ותמה הפרשת דרכים שנמצא לפי זה, שמהר"ש יפה שכתב שלא נענשו האבות בידי שמים כשלא קיימו את המצוות, בהכרח סבר שלא יצאו מדין בני נח להקל, ואם כן הרי זה סותר לדבריו הנ"ל שכתב שממילא אברהם אבינו יצאו מכלל בני נח אף לקולא.

העולה מכל זה, שבשני מקומות מבואר בדברי מהר"ש יפה שיצאו לגמרי מכלל בני נח, לענין יעקב שנשא שתי אחיות, ולענין יהודה שטען ליוסף שבנימין יש לו דין ישראל להמכר בגניבתו. ובשני מקומות מבואר מדבריו שלא יצאו לגמרי מדין בני נח, לענין מפרסת, ולענין עונשים בידי שמים, וצריך ביאור.

ישוּב דעת המהר"ש יפה

ונראה ליישב דעת מהר"ש יפה, שלעולם אפשר שסבר שיצאו מכלל בני נח אף להקל, ומה שכתב שהאבות לא נענשו בידי שמים אם לא קיימו אחת מהמצוות, אין הכרח מזה לומר שסבר שלא יצאו מדין בני נח כדברי הפרשת דרכים, אלא לדעתו הגם שיצאו מדין בני נח אף להקל, אף על פי כן לא היו נענשים, כיון שעל כל פנים לא נצטוו לקיים המצוות

(ב) וראה באר יעקב ח"א פרשת וירא, מה שהבאנו בענין אם אומרים 'מי איכא מידי' מלאחר מתן תורה לקודם מתן תורה.

(ג) וראה באר יעקב שם, ואוצר באר יעקב גליון ט, מה שהארכנו עוד בזה.

(ד) וראה באר יעקב ח"א פרשת וישלח, שהארכנו בענין הקושיא איך נשא יעקב שתי אחיות.

ואין שייך להעניש בלי ציווי. ואף שקבלתם היתה קבלה גמורה, ויצאו על ידה מדין בני נח ונתחייבו לקיים המצוות שקיבלו עליהם, מכל מקום לא היה להם עונש אם לא קיימו מה שקיבלו עליהם.

ומה שכתב מהר"ש יפה לענין מפרכסת שלא היו בני יעקב מותרים בה, שהוכיח מזה הפרשת דרכים שלדעת מהר"ש יפה לא יצאו מכלל בני נח להקל. נראה שאפשר לומר, שאף אם יצאו לגמרי מכלל דין בני נח על ידי קבלתם לקיים כל התורה, מכל מקום אין על שחיטתן שם שחיטה, ובהמה שנשחטה על ידם אסורה לישראל, שרק מי שמצווה במצות שחיטה נחשב בר זביחה וכשר לשחוט, כפי שנדרש מהכתוב (דברים יב, כא) 'וזבחת ואכלת' - אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו, כדברי ר"י בעל התוספות (חולין ג: תוס' ד"ה קסבר, וברא"ש שם פ"א ס"א, והוא מהתוספתא פ"א ה"א). וכיון שהאבות לא נצטוו על השחיטה, אף שקיבלו על עצמם לקיים כל מצוות התורה אינם נחשבים בר זביחה, ואין על שחיטתן שם שחיטה, וממילא אסורה להם מפרכסת, שלא שייך לומר בשחיטה תליא מילתא.

ונתיישבה איפוא היטב דעת המהר"ש יפה, שלעולם סבר שיצאו האבות מדין בני נח אף להקל, ואף על פי כן לא נענשו אם עברו על אחת ממצוות התורה, כיון שלא נצטוו עליהן, וכן היתה אסורה להם מפרכסת, כיון שלא נצטוו על השחיטה.

דעת הפרי מגדים שמפרכסת שנסחטה על ידי בן נח אסורה

כעין הסברא שכתבנו לגבי האבות שלא היו נחשבים לבני זביחה, כתב הפרי מגדים (בקונטרס פרשת דרכים, הובאו דבריו בבאר יעקב ח"א פרשת וירא הערה לו) לענין סברת 'מי איכא מידל'. שאף אם אנו אומרים סברת מי איכא מידי מלאחר מתן תורה על קודם מתן תורה, ואי אפשר שדבר שיהא מותר לישראל אחר מתן תורה יהא אסור לבני נח קודם מתן תורה, מכל מקום במפרכסת אין שייך לומר שהותרה לבני נח, שכיון שאינם בני זביחה אין על שחיטתן שם שחיטה, ואף לישראל אסורה מפרכסת זו, שהרי לא נשחטה כדין ונבילה היא.

ולפי דבריו, אין שייך לומר באיסור אבר מן החי שהיה מותר לבני נח קודם מתן תורה, רק בחלב אם אמרינן שיש בזה משום אבר מן החי וכדברי החתם סופר שהבאנו למעלה. וכן מה שאמר רב אידי בר אבין שמפרכסת מותרת לבני נח, משום דמי איכא מידי שמוותר לישראל ולבן נח אסור, לפי דברי הפרי מגדים אף לאחר מתן תורה אין היתר לבני נח אלא מפרכסת שנשחטה על ידי ישראל, שבהמה זו מותרת לישראל ומותרת גם לבני נח. אבל בהמה שנשחטה על ידי עכו"ם שאין עליה שם שחטה ואסורה לישראל, אף לעכו"ם אסורה כל זמן שהיא מפרכסת.

הבליעות שנאסרו לישראל במתן תורה היו של בשר שחטה

המשנה ברורה (ס' תצד ס"ק יב) הביא בשם גדול אחד לבאר הטעם שאוכלים מאכלי חלב בחג שבועות, משום שבעת שקיבלו ישראל את התורה, אחר שחזרו לביתם לא היו יכולים לבשל בכליהם אלא בכלים חדשים, שהכלים שהיו להם מקודם נאסרו להם מפני בליעות איסורים שהיו בהם. ולפי מה שנתבאר אפשר לומר, שמה שנאסרו להם הכלים, לא היה זה מפני בליעות איסורי חלב ודם ושאר איסורי תורה, שמסתבר שגם לפני מתן תורה הקפידו על כל דיני המצוות כמו שנהגו אבותיהם לקיים כל התורה. אלא הכוונה שעכשיו שנצטוו על השחיטה נאסר להם למפרע הבשר שנשחט על ידם מקודם, כיון שלא היו נחשבים לפני כן בני זביחה, ואף שלפני שנצטוו היה מותר להם בשר זה, אך מכאן ואילך אחר שנצטוו נאסר להם הבשר, וממילא הכלים שבלועים מבשר זה אסורים.

ביאור דעת המזרחי וישב הסתירה בדבריו

כאמור לעיל, לדעת המזרחי שמפרכסת הותרה לבני יעקב, בהכרח לומר שהיה להם דין ישראל אפילו לקולא. ומטעם זה גם כן כתב שהאבות היו בני עונשין בידי שמים אם היו עוברים על אחת מכל מצוות התורה, שהולך בזה לשיטתו, וכמו שביאר הפרשת דרכים שאין מסתבר לומר שמצד אחד מותר להם להקל בדבר שבני נח מצווים עליו, ומצד שני היו רשאים שלא לקיים מצוות שישאל מצווים עליהם, ובהכרח לומר לדעתו שיצאו מכלל בני נח אפילו לקולא.

אמנם יש להקשות מדברי המזרחי (שמות ד, כד, הובאו דבריו בפרשת דרכים תחילת דרוש א) עצמו, על מה שאמרו חז"ל (נדרים לא:) בטעם שלא מל משה רבינו את בנו כשיצא ללכת למצרים, משום שאמר 'אמול ואצא סכנה היא לולד'. והקשה המזרחי, איך היה יכול לבטל מצות מילה משום סכנת הולד, והלא עדיין לא ניתנה תורה שכתוב בה (ויקרא יח, ה) 'וחי בהם' ודרשינן ולא שימות בהם (יומא פה:), וכיון שכן אינו רשאי לבטל מצוה שנצטווה עליה מחמת דין 'וחי בהם' שעדיין לא נצטווה בו. והוסיף המזרחי, שאף שבוודאי קיים משה רבינו את כל התורה עד שלא ניתנה כמו האבות, מכל מקום לא היה זה אלא בתורת חומרא שקיבלו על עצמם להחמיר ולקיים כל המצוות, אבל אינם רשאים מחמת זה להקל ולבטל מצוה כל זמן שלא נצטוו על 'וחי בהם'.

הרי מפורש בדברי המזרחי אלו שמה שקיימו האבות את התורה היה רק בתורת חומרא שהחמירו על עצמם, אבל לא להקל ולבטל מצוה שבני נח חייבים בה. וכן דייק שם הפרשת דרכים מדבריו. ואם כן דבריו סותרים זה את זה, שכתב שהותרה להם מפרכסת, ואיך היו רשאים להקל ולהתיר דבר שבני נח מצווים עליו. וכן מדוע היו נענשים בידי שמים אם לא קיימו אחת מהמצוות.

ונראה לומר בדעתו, שלעולם סבר שלא יצאו מכלל בני נח להקל, ולא היו רשאים לבטל מצוה שבני נח מצווים עליה, וכמו שהקשה לגבי מילה במקום סכנה. אלא שסבר המזרחי שאף שבעצם דינם כבני נח, מכל מקום כיון שקיבלו על עצמם בקבלה גמורה להחמיר ולקיים את כל מצוות התורה כבני ישראל ממש, היו נענשים על זה בידי שמים אם לא קיימו מה שקיבלו על עצמם. וסבר עוד המזרחי, שכיון שקבלתם קבלה גמורה והיו נענשים על זה, לכן מה שהקפידו שלא לאכול בשר בלי שחיטה הרי זה כאילו הם מצווים על זה, ונחשבים הם בכך לבני זביחה, וממילא הותרה להם מפרכסת.

ביאור נוסף בדעת המזרחי

ואולי אפשר לומר עוד בדעת המזרחי להיפך, שלעולם סבר שיצאו לגמרי מכלל בני נח, והיה דינם כישאל אף להקל, ולכן היו בני עונשין בידי שמים, וגם היו נחשבים לבני זביחה, ואף על פי כן הוקשה לו איך היה משה רשאי לבטל המילה במקום סכנה. משום דבשלמא ישראל גמור שנצטווה על דין 'וחי בהם' רשאי לבטל מצוה במקום סכנה, שמצות וחי בהם דוחה כל המצוות, אבל משה רבינו שעל מצות מילה היה מצווה בציווי גמור, ועל דין וחי בהם לא נצטווה, אף על פי שקיים כל המצוות, מכל מקום היה קשה לו מנין לנו שיש כח לדין וחי בהם שהיא רק מקבלה לדחות מצוה שהוא מצווה עליה בציווי ממש.

ואם נכונים הדברים יובן על פי זה דברי המזרחי בתירוצו. שכתב לתרץ הקושיא איך הותר למשה רבינו להקל ולבטל מצות מילה במקום סכנה, שיש לומר שקולא זו לבטל המילה היא קולא הבאה לידי חומרא, שיותר טוב לבטל מצוה אחת במקום סכנה כדי שיקיים כל המצוות, ממה שיקיים מצוה אחת ויבטל כל המצוות.

והפרשת דרכים (דרוש ב) נתקשה בדבריו, שהרי בקושיא היה סבור שבלי דין וחי בהם מסברא אין אנו אומרים שיבטל מצוה במקום סכנה, אלא יש למסור נפשו לקיים המצוה. ואיך תירץ שמוטב שיבטל מצוה אחת כדי לקיים מצוות הרבה, שלפי זה מסברא אין למסור נפשו על קיום מצוות ואין צריך ללמוד מוחי בהם. ובפרי מגדים (קונטרס פרשת דרכים) נראה שהמזרחי חזר בו בתירוצו.

אך לפי דברינו מיושבים דבריו היטב, שבדאי בני נח שאינם מצווים על דין וחי בהם צריכים למסור נפשם בכדי לקיים מצוה שנצטוו עליה ואין להם היתר של מקום סכנה. אבל האבות הקדושים ומשה רבינו שהיה דינם בעצם כבני ישראל אפילו לקולא, אלא שהיה קשה לו מנין לנו שמצוה שנצטווה עליה בציווי גמור נדחית מפני דין וחי בהם שאינו נוהג בהם מצד ציווי אלא מצד קבלה. על זה תירץ שדבר זה מסברא הוא שמצות וחי בהם חשובה יותר, ומוטב לדחות מצוה אחת בכדי לקיים מצוות הרבה.

- ✦ במזרחי שהאחים אכלו מפרכסת, ויוסף טעה שאסורה להם.
- ✦ לישראל מותרת מפרכסת, דבשחיטה תליא מילתא. ולעכו"ם נחלקו, לרב אחא בר יעקב אסורה, דאין להם שחיטה, ולרב אידי בר אבין מותרת, דמי איכא מידי.
- ✦ לדעת המזרחי היה לבני יעקב דין ישראל אף לקולא.
- ✦ למהר"ש יפה לא הותרה מפרכסת לבני יעקב. ולא שייך מי איכא מידי.
- ✦ פרשת דרכים מבאר במהר"ש יפה, שלא יצאו מכלל בני נח לקולא.
- ✦ בלבוש האורה שלדעת המזרחי אומרים מי איכא מידי מלאחר מתן תורה לקודם מתן תורה. ולמהר"ש יפה אין אומרים. וכן דעת משך חכמה וחתם סופר.
- ✦ לפרשת דרכים יוסף והשבטים נחלקו אם יצאו מכלל בני נח לקולא.
- ✦ סתירות בדברי מהר"ש יפה אם יצאו מכלל בני נח להקל.
- ✦ למזרחי נהגו דיני שמים באבות, ומהר"ש יפה תמה. פרשת דרכים תולה אם יצאו להקל. וגם זה סתירה בדעת מהר"ש.
- ✦ לעולם סבר מהר"ש שיצאו להקל, ולא נענשו משום שלא נצטוו, והיו אסורים במפרכסת משום שלא נצטוו על השחיטה.
- ✦ בפרי מגדים שמפרכסת שנשחטה על ידי בן נח אסורה.
- ✦ במשנה ברורה שאכילת מאכלי חלב בשבועות משום שבכלים היו בליעות איסור. ויש לומר שאין הכוונה לשאר איסורים, רק לשחטה שבשחיטה היו אינם 'בר זביחה'.
- ✦ במזרחי הקשה איך וחי בהם דחה מילת בן משה, הרי לא יצאו להקל. וסתירה בדבריו.
- ✦ יש לומר שסבר שלא יצאו, וכיון שנצטוו נענשו, ונחשבו בר זביחה.
- ✦ ויש לומר שסבר שיצאו, ונתקשה איך וחי בהם שלא נצטוו דחה מילה שנצטווה.
- ✦ להנ"ל מיושב קושית הפרשת דרכים, שהמזרחי סותר עצמו אם מסביר אומרים 'וחי בהם'.

תלמידי חכמים ובעלי בתים, זקנים וצעירים, כולם

מתפעלים

יצא לאור הספר הנפלא פניני באר יעקב
מתורתו של הגאון האדיר רבי יעקב גרינוולד שליט"א

הספר מלא וגדוש בחידושים מעומקה של תורה, ערוכים בלשון קלה ובהירה השווה לכל נפש ומסודרים עפ"י סדר הפרשיות והמעדים

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים 05484-70816

עדין ניתן להשיג את הספרים 'באר יעקב' בטלפון 05484-70816

<p>הפצה בארץ ישראל וועג 05331-56312 הבית של ספרי הקודש שלך</p>	<p>הפצה בארצות הברית שירה 718-871-8652</p>
--	--

פניני הנוכה

אופנים שאפשר לצאת מצות הדלקה כשמדליק בבית הכנסת

ומצאתי יותר מזה בשו"ת פני מבין (או"ח סי' רכו) שדן בדברי הריב"ש הנ"ל, ומבאר כוונתו, שמבאר שהמדליק בבית הכנסת אינו יוצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהדליק, משום נר איש וביתו. ומבאר הפני מבין כוונת דברי הריב"ש, שגר הנוכה יש בו שתי מצוות, גם חובת הגוף וגם חובת הבית. וזהו כונת לשון הגמרא 'נר איש וביתו', שיש חיוב על 'איש' - היינו חובת הגוף, ויש חיוב על 'ביתו' - היינו חובת הבית. אלא שעיקר החיוב הוא על הבית, ומצות חובת הגוף הוא רק מצד מהדרין. והמדליק בבית הכנסת אף שיצא ידי חובת הגוף, מכל מקום עדיין לא יצא חובת הבית שהוא עיקר המצוה, ולכן צריך לחזור ולהדליק בברכה בביתו.

ולפי זה - כתב הפני מבין - יוצא דין חדש, שמי שהדליק בבית הכנסת, ובביתו יש כמה בני אדם המדליקים, אין צריך לחזור ולברך ולהדליק, שכן חובת הגוף כבר יצא בבית הכנסת, וחובת הבית הרי יוצא כמה שאחרים מדליקים בבית זה, ולכן אין צריך לחזור ולהדליק בביתו, כל שהדליק שם כבר אנשים אחרים. אלא אם כן חשב בפירוש בשעת ההדלקה בבית הכנסת שאינו רוצה לצאת ידי חובתו בהדלקה זו, שאז חוזר ומדליק בביתו בברכה.

מבואר בדבריו חידוש, שלא רק בנידון של הברוך טעם - באכסנאי הנמצא בבית של איש אחר - יוצא ידי חובתו בהדלקה בבית הכנסת, אלא גם מי שאינו אכסנאי, כל שיש מי שמדליק בבית זה, הרי השני יוצא בהדלקת הנרות בבית הכנסת, ואינו צריך לחזור ולברך.

אלא שיש לעיין, האם כוונתו דווקא למי שאינו מדליק אלא מדין מהדר, כגון שהוא אחד מבני הבית, וראש הבית מדליק בבית, שאז יכול המהדר לסמוך על הדלקת בית הכנסת משום שכבר יצא ידי חובת הבית. או שמא גם בשני שותפים הגרים בבית, וכל אחד מחויב חיוב גמור ולא רק מצד מהדרין, מכל מקום אם אחד מדליק יכול השני לצאת בהדלקת בית הכנסת, שמשום חובת הבית די בהדלקת אחד מהם, וחובת הגוף יוצא בבית הכנסת. ומסתימת לשונו משמע, שבכל אופן שיש מי שמדליק בבית, יכול השני לצאת בבית הכנסת, ואף אם אינו מהדר, אלא שותף גמור בבית.

כתב הרמ"א (סי' תרע"א סעי' ז): 'ואין אדם יוצא בנרות של בית הכנסת, וצריך לחזור ולהדליק בביתו'. דהיינו, שהשמש שהדליק בבית הכנסת בברכה, צריך לחזור ולהדליק בביתו בברכה. ומקור הדברים הוא בשו"ת הריב"ש (סי' קיא), והוא כתב הטעם שאין יוצא ידי חובתו בנרות שהדליק בבית כנסת, שהרי מצות נר חנוכה הוא נר איש וביתו, ולכן צריך לחזור ולהדליק בביתו. ולפי זה כתב בהגהות רבי ברוך פרינקל (על הרמ"א א שם), שאורח שאינו נמצא בביתו, והדליק בבית הכנסת, שוב אין צריך להדליק באכסנאי שמתאכסן שם, שהרי בביתו מדליקים עליו, ועיקר חובת עצמו כבר נפטרה במה שהדליק בעצמו בבית הכנסת. וכן מוכח בלקט יושר (הל' תנוכה אות ז), עיין שם.

בשיעור הציזון (שם ס"ק נב) הביא את דברי הברוך טעם, אך לא הזכיר שמדובר כשמדליקין עליו בתוך ביתו. ומשמע שנוקט בדעתו, שאף באופן שאין מדליקים עליו בביתו, מכל מקום מה שמדליק בבית הכנסת מצד המנהג מועיל לו, ואינו צריך להדליק עוד. ואף שסתם אדם הנמצא בביתו אינו יוצא ידי חובתו בהדלקת בית הכנסת, אלא צריך לחזור ולהדליק בביתו כדברי הריב"ש, שונה הדבר לענין אכסנאי שאינו נמצא בביתו, שיוצא ידי חובת ההדלקה בהדלקת בית הכנסת.

ובטעם הדבר שיכול אכסנאי לצאת ידי חובת ההדלקה בבית הכנסת אף שאינו אלא מצד המנהג נראה, שהרי עיקר טעם ההדלקה בבית הכנסת מבואר בריב"ש שם, שהוא להשלים ענין הפרסומי ניסא שאינו מקיים כשמדליק בביתו, נמצא שמנהג זה נגזר מעצם מצות נר חנוכה, אם כן יש לומר שאף שהנמצא בביתו ומחויב בחיוב גמור להדליק אינו יוצא ידי חובתו בהדלקה זו של בית הכנסת, מכל מקום אכסנאי שאינו נמצא בביתו וחייבו פחות משל בעל הבית, אם כן די לו בזה שמדליק נרות בית הכנסת, שגם כן נעשה לשם פרסומי ניסא.

אבל כל זה דווקא אם הוא מדליק בעצמו את נרות בית הכנסת, אבל זה ודאי שאף האכסנאי אינו יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה מפי אחר המדליק את הנרות בבית הכנסת, ואף שהמדליק מכוון להוציא ידי חובתו. שכן גם הברוך טעם וגם המשנה ברורה לא כתבו כן אלא באופן שהאכסנאי מדליק בעצמו את נרות בית הכנסת.